

Ügyvédek nyugdíjrendszere

1955. július 1-től a munkaközösségekben dolgozó néhány magángyakorlatot folytató ügyvédre is kiterjed a munkaviszonyban álló dolgozókra vonatkozó nyugdíjrendszer bizonyos eltérésekkel (2147/1955. MT sz. h., illetőleg 24/1963. Korm. sz. r.).

A tsz-tagok új nyugdíjrendszere

In: Gál László et al.: Szociálpolitikánk két évtizede. Budapest, 1969, Táncsics. 66–71.

A mezőgazdasági munkavállalók kötelező társadalombiztosításának teljes körű bevezetése és megvalósítása a második világháború utáni időszakban valósult meg, melynek lényeges szakasza volt nem csupán az egészségbiztosítás kiépítése, hanem a mezőgazdaságban dolgozók nyugdíjbiztosítása is. Jóllehet az 1950-es, 1960-as évek folyamán a mezőgazdasági dolgozók jelentős része nyert el nyugdíjjogosultságot, ez nagyfokú diszkriminációval párosult (például az ún. kulákok vagy a nem tsz-tag mezőgazdasági magánzók nyugdíjbiztosításának megvonása vagy e társadalmi csoportok figyelmen kívül hagyása). Mindazonáltal a nyugdíjrendszerrel foglalkozó szemelvények rávilágítanak a már meglévő nyugdíjak rendkívül alacsony színvonalára: ezek a pénzbeli jóléti szolgáltatások aligha jelentettek önálló kereseti és megélhetési forrást, kiváltképp a rokkantsági és az öregség ágazatban.

A mezőgazdasági tsz-tagok nyugdíjbiztosítását a termelőszövetkezetek fejlődésével párhuzamosan ugyancsak megoldották. Nyugdíjbiztosításunk a munkás-paraszt szövetség elve alapján a termelőszövetkezetek és a népgazdaság teherbíró képességének megfelelően, fokozatosan épült ki. [...] A tsz-tagok és családtagjaik üzemi baleset és foglalkozási betegség esetére 1957 óta voltak biztosítva. Balesetbiztosításuk teljesen megegyezett a bérből és fizetésből élő dolgozók balesetbiztosításával, a szolgáltatásokat havi 900 Ft összeg figyelembevételével kapták.

A tsz-tagok kötelező kölcsönös nyugdíjbiztosítása 1958. január elsején lépett hatályba. [...] Öregségi nyugdíjra az a 65. (nő 60.) életévét betöltött mezőgazdasági tsz-tag volt jogosult, aki legalább 20 nyugdíjévvvel rendelkezett. Öregségi nyugdíjra 10 nyugdíjév alapján is jogosult volt az, aki 1961. december 31-ig a mezőgazdasági termelőszövetkezetbe belépett. Rokkantsági nyugdíjban, özvegyi és árvaellátásban, továbbá szülői nyugdíjban megközelítően a bérből és fizetésből élő dolgozók ellátásához hasonlóan részesedhettek. Minden tsz-tag nyugdíj-megállapításának alapját havi 900 Ft jövedelem képezte. Nyugellátásuk mértéke és összege lényegesen alacsonyabb volt, mint a bérből és fizetésből élő dolgozóké.

Öregségi és munkaképtelenségi járadékot állapíthattak meg 1960-tól kezdődően a tsz-tagoknak, ha legalább három évet a termelőszövetkezetben tagként dolgoztak, továbbá, ha a 70. (nők 65.) életévüket betöltötték, vagy teljesen munkaképtelenné váltak.

Egy családon belül csak egy fő részesülhet öregségi vagy munkaképtelenségi járadékban, még akkor is, hogy a járadék megállapításához szükséges feltételekkel a férj és a feleség is rendelkezik.

A mezőgazdasági tsz-tagok nyugdíjbiztosításának bevezetése nagy jelentőségű intézkedés volt. Az 1960-tól megállapítható öregségi és munkaképtelenségi járadékkal együtt, különösen a mezőgazdaság szocialista átszervezésének éveiben segítette a termelőszövetkezetek fejlődését, és hozzájárult az idős tsz-tagok szociális helyzetének javításához.

A nyugdíjrendszer bevezetése óta a termelőszövetkezeti mozgalom jelentős változásokon ment át, a nyugdíjrendszer azonban lényegében változatlan maradt. Időközben a munkaviszonyban álló dolgozók nyugdíjára vonatkozó rendelkezéseket többször módosították, és így a két nyugdíjrendszer között a kezdetben is meglévő eltérések fokozódtak. A nyugdíj független volt a tényleges jövedelemtől, mert a nyugdíjalap minden tsz-tagnál havi 900 Ft volt és a nyugdíj összegében nem jutott eléggé kifejezésre a hosszabb tagsági idő.

A kétségtelen eredmények ellenére a nyugdíjrendszer hiányosságai, fogyatékosságai a tagok szociális ellátásán kívül a mezőgazdasági termelőszövetkezetek munkaerő-ellátásában is éreztette hatását. Az öregkori ellátás kevésbé kedvező volta – az egyéb tényezők mellett – hatással volt a fiatalokra, hozzájárult a szakképzett munkaerő elvándorlásához, a vidéken maradó fiatalság nagy része pedig nem tsz-tagságra, hanem munkaviszony létesítésére törekedett.

Ilyen előzmények után a Magyar Szocialista Munkáspárt IX. kongresszusa úgy foglalt állást, hogy a tsz-tagok részére olyan új nyugdíjrendszert kell kidolgozni, amely megközelíti a munkaviszonyban álló dolgozók nyugdíjrendszerét, illetve csak annyiban tér el tőle, amennyiben az eltérést a mezőgazdasági termelőszövetkezetek sajátosságai és a nyugdíjrendszer egyszerűsítésének szempontjai indokolják.

Ennek megfelelően 1967. január elsején lépett életbe a mezőgazdasági tsz-tagok új nyugdíjrendszere. A tsz-tagok öregségi vagy rokkantsági nyugdíjra, kártalanítási segélyre és baleseti járadékra, hátramaradt hozzátartozóik pedig özvegyi nyugdíjra, árvaellátásra és szülői nyugdíjra jogosultak. Az öregségi vagy rokkantsági nyugdíjra nem jogosult tsz-tagok – az előírt egyéb feltételek megléte esetén – öregségi vagy munkaképtelenségi járadékra, hátramaradt házastársuk pedig özvegyi járadékra jogosultak. Az öregségi és rokkantsági nyugdíjas, valamint az öregségi és munkaképtelenségi járadékos házastársa után házastársi pótlékban részesül. Ezek a nyugdíjasok gyermekeik után családi pótlékot is kaphatnak. Különös méltánylást érdemlő esetben a tsz-tagok, illetve hozzátartozóik részére kivételes nyugellátás is megállapítható.

A mezőgazdasági tsz-tagok és a bérből és fizetésből élő dolgozók nyugdíjrendszere között jelenleg a következő eltérések vannak.

1. Az öregségi nyugdíjra jogosító korhatár

A mezőgazdasági tsz-tagok nyugdíjrendszerében az öregségi nyugdíjra jogosító életkor férfiaknál 65., nőknél pedig a 60. életév betöltése. A magasabb korhatárt a tsz-tagok korösszetétele indokolja.

2. Nyugdíjévek

Az öregségi nyugdíjhoz – ugyanúgy, mint a bérből és fizetésből élő dolgozóknál legalább 10 nyugdíjév szükséges. Nyugdíjévenként a tagsági időnek azokat a naptári éveit kell beszámítani, amelyekben a tag a közös gazdaságban 150 (nők 100) tízórás munkanapnak megfelelő munkát végzett. Ha a tsz-tag egy naptári évben 150 (nők 100) tízórás munkanapnál kevesebb időn át vesz részt a közös munkában, a teljesített munkaidejét nyugdíjhónapokban kell számításba venni oly módon, hogy a férfi 10 munkanappal, a nő pedig 8 munkanappal szerez egy nyugdíjhónapot. A munkaviszonyban a kisipari szövetkezetben és kisipari nyugdíjbiztosításban szerzett időt is nyugdíjévenként kell számításba venni oly módon, hogy minden 365 naptári nap ad egy nyugdíjévet.

3. Az öregségi nyugdíj mértéke

Az öregségi nyugdíj 10 nyugdíjévre, a tsz-tag átlagjövedelmének 33%-a; 10 nyugdíjév után 25 nyugdíjévig – évi 2%-os emelkedéssel – a jövedelem 63%-ára emelkedik; 25 nyugdíjéven felül minden további nyugdíjév után a nyugdíj összege a tag jövedelmének 1–1%-ával növekszik, de nem haladhatja meg a jövedelem 70%-át. (A nyugdíj megállapításánál alkalmazott százalékos kulcsok csaknem pontosan ugyanakkora nyugdíj megállapításához vezetnek, mint amennyi a munkaviszonyban állóknak a törzsnyugdíj és a nyugdíj kiegészítés együttes összege.) Az öregségi nyugdíj legkisebb összege havi 400 forint.

4. Rokkantsági nyugdíj

A rokkantsági nyugdíjhoz szükséges nyugdíjévek száma a bérből és fizetésből élő dolgozók nyugdíjrendszeréhez hasonlóan, az életkortól függ. A rokkantak ebben a nyugdíjrendszerben is első, második, harmadik csoportba tartoznak. A nyugdíj mértéke a rokkantsági csoporthoz és az öregségi nyugdíj mértékéhez igazodik. A baleseti rokkantsági nyugdíjasok nagyobb összegű nyugellátást kapnak, mint azok, akik nem baleset folytán rokkantak meg. A rokkantsági nyugdíj legalacsonyabb havi összege 400 Ft.

5. Baleseti járadék

A mezőgazdasági tsz-tagok a bérből és fizetésből élő dolgozókhöz hasonlóan üzemi baleset, illetve foglalkozási betegség esetén baleseti járadékra jogosultak, amennyiben tartós munkaképesség-csökkenésük a 16%-ot meghaladja, de a 67%-ot nem éri el.

6. Nyugdíjosztályok

A tsz-tagokat a termelőszövetkezetek jövedelemelosztásának sajátosságai miatt és a nyugdíj összegének egyszerűbb megállapítása érdekében évenként – az előző évi személyi jövedelmük alapján – nyugdíjosztályokba sorolják. Személyi jövedelemnek az előző évi zárszámadásban, a közös munka alapján kimutatott részesedést kell tekinteni. Ha a tsz-tag a közös munkán elért jövedelmet ki kell egészíteni a családi, részes stb. művelés révén elért jövedelemnek a tag munkájával arányos részével. A tsz-tagokat a 21 nyugdíjosztály egyikébe kell besorolni. A legalacsonyabb nyugdíjosztályban a jövedelem összege havi 900 Ft, a legmagasabban pedig havi 5000 Ft.

7. Öregségi, munkaképtelenségi és özvegyi járadék

Az új nyugdíjrendszer magában foglalja a korábbi rendelkezésekkel létesített öregségi és munkaképtelenségi, továbbá özvegyi járadéokra vonatkozó rendelkezéseket is. A járadéokra vonatkozó rendelkezések annyiban módosultak, hogy az öregségi és munkaképtelenségi járadékosok havi 40 Ft háztartási pótlékra is jogosultak, és a havi 130 Ft özvegyi járadék 200 Ft-ra emelkedett. Kétségtelen tény, hogy az öregségi és munkaképtelenségi járadék címen folyósított havi 260 Ft nem nagy összeg, de figyelembe kell venni azt is, hogy a mezőgazdasági tsz-tag a járadékán kívül háztáji földből származó jövedelemmel is rendelkezik, s hogy a járadék igénybevételére akkor is jogosult, ha a termelőszövetkezetben továbbra is munkát végez.

Nehezebb a helyzetük az olyan idős és munkaképtelen tsz-tagoknak, akik egyedül élnek és egészségi állapotuk miatt nem képesek megművelni háztáji földjüket, és a termelőszövetkezetben sem tudnak munkát vállalni. Ezeknek a tsz-tagoknak a megélhetését a 260 Ft nem biztosítja, egyéb támogatásra is szükségük van. A termelőszövetkezeteknek kell további segítséget nyújtaniuk. Az idős, járadékos tagok részére a termelőszövetkezet pénzületi, természetbeni segítséget nyújthat és a termelőszövetkezetek közös összefogással szociális otthont is létesíthetnek.

8. A nyugellátások folyósítása

A termelőszövetkezetek nyugdíjas tagjai (járadékosai), akik fizikai munkát végeznek, nyugdíjukat (járadékukat) a közös munkából származó jövedelemre való tekintet nélkül megkapják. A nem fizikai munkát végzők nyugdíja (járadéka) csak addig folyósítható korlátozás nélkül, amíg a nyugdíjas (járadékos) teljesítménye egy naptári évben a 120 munkanapot nem haladja meg. A tsz-tagnak, ha nem fizikai munkát végzett, de több mint 120 munkanapot dolgozott, a nyugdíj nem folyósítható, illetve nyugellátása az év végéig szünetel.

9. A régi nyugellátások emelése

Az új termelőszövetkezeti nyugdíjtörvény a korábbi jogszabályok alapján megálapított nyugellátások felemeléséről is intézkedett. A nyugdíjak emelésére vonatkozó legfontosabb rendelkezések:

- a korábban megállapított 400 Ft alatti öregségi és rokkantsági nyugdíjakat 400 Ft-ra felemelték;
- a tsz-tagsággal szerzett nyugdíjévek alapján megállapított havi 300 Ft-nál kevesebb özvegyi nyugdíjakat havi 300 Ft-ra kellett felemelni;
- a már öregségi és rokkantsági nyugdíjban részesülők is kérhették – az előírt feltételek fennállása esetén – a házastársi pótlék megállapítását.

Az új nyugdíjrendszer lényegesen többet nyújt a tsz-tagoknak, mint a régebbi. Megszünteti azokat az alapvető különbségeket, amelyek a bérből és fizetésből élők nyugdíjrendszeréhez viszonyítva fennállottak. A termelőszövetkezetben végzett jó munka eredményét kifejező jövedelememelkedés lehetővé teszi, hogy a nyugdíjak összecszerülleg megközelítsék a bérből és fizetésből élő dolgozók nyugdíját.